

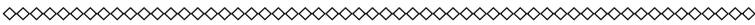
ปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคม Important Roles Factors Affecting Social Cohesion

สมฤดี สวงแก้ว¹, เกษตรชัย และหิม², วันชัย ธรรมสัจจาร³, จิรัชยา เจียวก⁴
Somruedee Sanguankaew¹, Kasetchai Laeheem²,
Wanchai Dhammasaccakarn³, Jirachaya Jeawkok⁴

Received: January 24, 2020

Revised: May 20, 2020

Accepted: May 27, 2020

บทคัดย่อ

แนวคิดความเชื่อมั่นทางสังคมมีคุณูปการต่อสังคมในแง่ที่ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคมซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนและเป็นความจำเป็นที่รัฐจะต้องสร้างขึ้นเพื่อความมั่นคงของชาติ พัฒนาการที่ยาวนานและความสนใจที่เพิ่มขึ้นทำให้แนวคิดนี้ถูกท้อหุ้มด้วยคตินิยมและจุดเน้นของผู้ศึกษาในศาสตร์สาขาต่าง ๆ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ นิยาม ความหมาย ตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการสร้างความเชื่อมั่นทางสังคม และเพื่อถกเถียงถึง ข้อจำกัด ความท้าทายของความเป็นพหุวัฒนธรรมในสังคม และเพื่อเสนอแนวคิดความเชื่อมั่น ในชุมชนซึ่งเป็นการแก้ปัญหาความซับซ้อนของแนวคิด โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการเป็นสมาชิก การรับรู้ความเชื่อมั่น การมีส่วนร่วม ค่านิยมของชุมชนที่ยึดถือร่วมกัน ทุนทางสังคม และบทบาทของสถาบัน ล้วนส่งผล ต่อการสร้างความเชื่อมั่นทางสังคมของคนในสังคมทั้งสิ้น

คำสำคัญ: ความเชื่อมั่นทางสังคม, พหุวัฒนธรรม, ความแตกต่างทางชาติพันธุ์, ความเชื่อมั่น ในชุมชน

¹ อาจารย์ สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (Lecturer, Sociology and Anthropology Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Thailand) Email: somruedee.s@psu.ac.th

² รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ (Associate Professor, Ph.D., Department of Education, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Thailand) Email: lkasetchai@yahoo.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ (Associate Professor, Ph.D., Department of Education, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Thailand) Email: dh_wanchai@yahoo.com

⁴ ดร. สาขาวิชาพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (Lecturer, Social Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Thailand) Email: jirachaya.j@psu.ac.th

Abstract

Social cohesion concept has contribution to society in terms of creating social solidarity that is basic needs for all human beings and necessity of nation-state that provides the national stability. Endless development and paying more attention made this concept were enfolded by ideology of researchers in various disciplines. This paper firstly aims to propose the definition, meaning, important factors effect on fostering social cohesion as well as to discuss the limitations, the challenge of Thai multicultural society. Moreover, the study also proposes the community cohesion concept which was the way to resolve the complexity of the concept. Related studies and theories of the concepts were analyzed and synthesized. The finding revealed that the six social factors of social cohesion, namely membership attraction, perceived cohesion, participation, shared community values, social capital, and role of institutions were affected to social cohesion.

Keywords: Social Cohesion, Multicultural, Ethnic Differences, Community Cohesion

บทนำ

แนวคิดความเชื่อมโยงทางสังคม (social cohesion concept) เป็นแนวคิดที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ซึ่งนักสังคมศาสตร์โดยเฉพาะนักสังคมวิทยา นักรัฐศาสตร์ นักจิตวิทยาสังคม และนักนโยบาย ตลอดจนองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รัฐบาลประเทศ อังกฤษ แคนาดา และองค์กรระหว่างประเทศ ได้ให้ความสนใจศึกษาและนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้ออกแบบนโยบายและการปฏิบัติที่สนับสนุนให้เกิดความเป็นปึกแผ่นหรือบูรณาการทางสังคมในระดับประเทศและหลายประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยที่นักวิชาการ นักวิจัยทางสังคมศาสตร์ ตลอดจนนักนโยบายและผู้ปฏิบัติงานทางด้านการพัฒนามีความเห็นว่า ความเชื่อมโยงทางสังคมสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีให้ชุมชน เกิดการบูรณาการเข้าด้วยกันและเกิดความมั่นคงขึ้นในสังคม การขาดความเชื่อมโยงทางสังคมจะเป็นผลให้เกิดความตึงเครียดทางสังคม อาชญากรรมที่รุนแรง การเลือกปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อย การละเมิดสิทธิมนุษยชน และนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงได้ในท้ายที่สุด ดังนั้นการทำความเข้าใจแนวคิดความเชื่อมโยงทางสังคมและนำมาปรับใช้ก็จะช่วยส่งเสริมและธำรงความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ซึ่งอันที่จริงความมั่นคงทางสังคมนับเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งของมนุษย์ อย่างไรก็ตามสภาพสังคมในปัจจุบันไม่ได้มีความเหมือนกันทั้งหมด (heterogeneity) อีกต่อไป แต่กลายเป็นสังคมแบบพหุวัฒนธรรม (multicultural society) ที่สมาชิกในสังคมมีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ฯลฯ ซึ่งถูกพิจารณาว่าคุกคามหรือกีดกันความเชื่อมโยงทางสังคม เพราะความแตกต่างทางชาติพันธุ์จะเป็นตัวบั่นยั้งความไว้วางใจ (trust) และความร่วมมือ (cooperation) ระหว่างสมาชิกในสังคม (Mekoa and Busari, 2018) โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริบทสังคมไทยที่ความเป็นพหุวัฒนธรรมยังห่างไกลจากความเป็นพหุวัฒนธรรมของตะวันตก ดังนั้นการศึกษาความเชื่อมโยง

แนทางสังคมที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตกที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมนิยมเสรีและก้าวหน้า จะยังประโยชน์ให้แวดวงวิชาการสังคมศาสตร์ของไทยเป็นอย่างดี

บทความนี้จะสร้างและพัฒนางνώความรู้แนวคิดความเชื่อมแน่นทางสังคม โดยการสำรวจและนำเสนอานิยาม ความหมาย ตัวแปรพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญของแนวคิดความเชื่อมแน่นทางสังคมที่ครอบคลุมการอธิบายทั้งระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับสถาบันที่ปรากฏขึ้นในประเทศตะวันตกเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมไทยต่อไป อีกทั้งยังได้สังเคราะห์แนวคิดความเชื่อมแน่นทางสังคมและเสนอแนวคิดใหม่เพื่อเปิดพื้นที่ทางวิชาการต่อประเด็นความเชื่อมแน่นในสังคมไทย พร้อมข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานและสถาบันที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปปรับใช้รับมือหรือจัดการกับสถานการณ์ของความไม่ลงรอยกันในชุมชน

แนวคิดความเชื่อมแน่นทางสังคม: พัฒนาการแนวคิด นิยาม และความหมายของความเชื่อมแน่นทางสังคม

พัฒนาการแนวคิด

แนวคิดความเชื่อมแน่นทางสังคมเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นศตวรรษที่ 21 และใช้แนวทางระเบียบวิธีวิจัยที่แตกต่างกัน ทั้งนี้งานส่วนใหญ่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตกสำหรับในประเทศไทยนั้นยังไม่ได้รับความสนใจมากนักและยังไม่พบงานศึกษาวิจัยที่เป็นรูปธรรม

งานศึกษาเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ (Theoretical and empirical studies)

เริ่มจากงานของ Emile Durkheim นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ที่ศึกษาเรื่องความเป็นปึกแผ่นและความเชื่อมแน่นทางสังคมในปี 1897 เขาอธิบายว่า แนวคิดเรื่องความเป็นปึกแผ่น (solidarity) ภาวะไร้ระเบียบ (anomie) และความแปลกแยก (alienation) ให้ความเข้าใจว่า ความมั่นคงทางสังคมอยู่บนพื้นฐานของการมีความสำนึกร่วม (shared consciousness) และความร่วมมืออย่างยั่งยืนที่จะต่อต้านความรุนแรงและความขัดแย้ง (Markus and Kirpitchenko, 2007) จากนั้นนักวิชาการ ได้แก่ Sigmund Freud (1921), Leon Festinger (1950) และ Leif Braaten (1991) นิยามความเชื่อมแน่นทางสังคมว่าเป็นความผูกพันทางอารมณ์ที่เข้มข้นเข้ากับกลุ่ม เป็นความปรารถนาของปัจเจกบุคคลเพื่อธำรงรักษาความผูกพันของพวกเขาเข้ากับกลุ่ม และทัศนคติทางบวกระหว่างปัจเจกบุคคลที่มีต่อกันจะเป็นสิ่งชักจูงโน้มน้าวใจให้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและเกิดความเชื่อมแน่นในกลุ่ม (group cohesiveness) (Fonseca et al., 2019)

ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990s นิยามความเชื่อมแน่นทางสังคมแตกความสนใจออกไปยังมิติทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมกล่าวคือ ถูกนิยามว่าเป็นค่านิยมร่วม (shared values) เป็นการลดความแตกต่างด้านความมั่งคั่งและรายได้, เป็นความรู้สึกผูกพัน, เป็นการเผชิญกับความท้าทายร่วมกัน และเป็นความรู้สึกว่าพวกเขาเป็นสมาชิกของชุมชนเดียวกัน มีความสำนึกในความเป็นชาติ เป็นความเข้มแข็งของเครือข่ายปณมภูมิและทุติยภูมิ และมีการเพิ่มองค์ประกอบ 5 มิติของความเชื่อมแน่นเข้าไปในนิยามนั้นคือ การเป็นสมาชิก (belonging), การนับรวม (inclusion), การมีส่วนร่วม (participation), การตระหนัก (recognition), และความชอบธรรม (legitimacy) (Fonseca et al., 2019) ในตอนต้นศตวรรษที่ 21 แนวคิดความเชื่อมแน่นถูกเชื่อมโยงกับการ

พัฒนาคุณภาพชีวิต ความเท่าเทียมกันทางสังคม และมีโอกาสที่เท่าเทียมกันบนพื้นฐานของความรู้ถึงถึงความไว้วางใจ มีความหวังและการตอบแทนซึ่งกันและกัน ซึ่งองค์กรภาครัฐระดับสากลอย่าง The Council of Europe (2004) (สภายุโรป เป็นองค์การระหว่างรัฐบาลส่วนภูมิภาค) และ The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2011) (องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ) ได้นิยามความเชื่อมั่นทางสังคมในลักษณะที่สอดคล้องกันว่าเป็นความสามารถของสังคมที่จะทำให้สมาชิกของสังคมมั่นใจได้ถึงความเป็นอยู่ที่ดี โดยลดความแตกต่างและหลีกเลี่ยงการผลักให้คนกลายเป็นคนชายขอบ นิยามของทั้งสององค์กรครอบคลุมคุณลักษณะดังนี้ (1) มีความจริงรักภักดีต่อกันและกันและความเป็นปึกแผ่น, (2) มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เหนียวแน่นและค่านิยมที่ยึดถือร่วมกัน, (3) มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นสมาชิก, (4) มีความไว้วางใจระหว่างปัจเจกบุคคลของสังคม (ชุมชน), และ (5) ลดความไม่เท่าเทียมและการกีดกัน

งานศึกษาเชิงทดลอง (Experimental studies)

นักวิชาการกลุ่มที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงทดลองเพื่อศึกษาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อความเชื่อมั่นทางสังคม (group cohesiveness) พบว่า ภาวะผู้นำในแบบที่เป็นประชาธิปไตย, ความสัมพันธ์แบบร่วมมือ, การมีส่วนร่วมในชุมชนที่เชื่อมโยงกับความไว้วางใจ, ความเห็นพ้องทางอารมณ์ และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการสนับสนุนช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้เป็นคุณลักษณะโดยรวมของทุนทางสังคม (social capital) (Lippitt, 1941; Deutsch, 1941; Schachter, 1951; Carron et al. 2005; Peterson, 2004; Ball, 2010; Ohmer, 2016 อ้างถึงใน Fonseca et al., 2019) มีความสัมพันธ์ทางบวกต่อความเชื่อมั่นในกลุ่ม

งานศึกษาการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social network analysis' studies)

การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis [SNA]) เป็นงานที่อธิบายถึงลักษณะโครงสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผ่านปัจเจกบุคคลและข้อผูกพันที่เชื่อมปัจเจกบุคคลเข้าด้วยกัน นักวิชาการในกลุ่มนี้พบความสัมพันธ์ในรูปแบบที่เป็นทางการและความผูกพันใกล้ชิดกันแบบเครือข่ายที่มีอยู่ในชุมชนปรากฏอยู่อย่างแพร่หลายในเขตเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความเป็นชุมชนไม่ได้ถูกจำกัดอยู่กับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์อีกต่อไป แต่ชุมชนเป็นเครือข่ายส่วนบุคคลที่มีอยู่ทุกที่ ความผูกพันที่ใกล้ชิดแบบความสัมพันธ์แบบเครือข่าย, ไม่ใช่ญาติ และความสัมพันธ์แบบทางการเหล่านี้ช่วยให้ปัจเจกบุคคลรับมือกับสถานการณ์ปกติทั่วไปในชีวิตประจำวัน และสถานการณ์ที่ฉุกเฉิน ความสัมพันธ์แบบนี้ยึดเหนี่ยวคนไว้ด้วยกัน Bollen and Hoyle เสนอนิยามความเชื่อมั่นทางสังคมว่า เป็นความรู้สึกของสมาชิกที่ผูกติดอยู่กับกลุ่มหรือการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทางสังคม เรียกว่า ความเชื่อมั่นที่รับรู้ได้ (perceived cohesion) เป็นการรับรู้ของสมาชิกคนหนึ่งถึงความสัมพันธ์กับคนอื่น และการเป็นสมาชิกของกลุ่ม มันจะสะท้อนให้เห็นแนวโน้มที่จะอยู่ร่วมกับหรือผูกติดอยู่กับกลุ่ม ซึ่งจะเป็นตัวสร้างความเชื่อมั่นของกลุ่มให้เป็นอย่างหนึ่งเดียว ส่วน James Moody และ Douglas Whites เสนอความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างว่าเป็นชุดของความสัมพันธ์ ของปัจเจกบุคคล กลุ่มที่มีความเชื่อมั่นนั้นสมาชิกทุกคนจะถูกเชื่อมโยงสัมพันธ์ถึงสมาชิกคนอื่น ๆ ทั้งหมดได้ (Bollen and Hoyle; Moody and Whites อ้างถึงใน

นิยามและความหมายของความเชื่อมโยงทางสังคม

เมื่อทบทวนวรรณกรรมพบว่า ค่านิยมที่ยึดถือร่วมกัน (shared values) และการยึดถืออัตลักษณ์พื้นฐานร่วมกัน (common identity) เป็นนิยามที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด นักวิชาการและองค์กรที่ให้นิยามดังกล่าวนี้ได้แก่ Durkheim, Maxwell, French Commissariat General du Plan, Green et al. ในงานของ Durkheim เรื่อง “การแบ่งงานกันทำ” (Division of labor) พบกลไกสำคัญของความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์ (organic solidarity) ในสังคมก่อนอุตสาหกรรมและความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไก (mechanical solidarity) ในสังคมแบบอุตสาหกรรมหรือสังคมสมัยใหม่ คือ การยึดถือค่านิยมร่วมกันและการมีอัตลักษณ์ร่วม (a sense of social mutuality of shared values, identities) โดยค่านิยมที่ยึดถือร่วมกันหมายถึงบรรทัดฐาน ค่านิยม กฎเกณฑ์ นวมถึงกฎหมายต่าง ๆ ในสังคม ส่วนอัตลักษณ์ทางสังคมนั้น Durkheim ให้ความสำคัญถึงการมีความคิดความเชื่อ, ศีลธรรม, และอุดมคติร่วมกัน (common beliefs, morality, ideals) (Mekoa and Busari, 2018) ซึ่ง French Commissariat General du Plan ก็ใช้ค่านิยมร่วมและอัตลักษณ์พื้นฐานร่วม เพื่อนิยามความเชื่อมโยงเช่นกัน (French Commissariat General du Plan อ้างถึงใน Jenson, 1998) แต่ Green et al. (2009) เสนอนิยามเพิ่มเติมอีก 5 มิติคือ ความสามารถที่จะอดทนและเคารพ (tolerance and respect) ต่อความแตกต่าง, ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (mutual trust), ความร่วมมือกัน (cooperation) ระหว่างพลเมือง, การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น (active participation) ต่อผลประโยชน์ของชาติ และการเคารพต่อรัฐธรรมนูญและกฎหมาย อย่างไรก็ตาม Council of Europe ย้ำว่าความเชื่อมโยงทางสังคมจะต้องเปิดโอกาสในการรักษาเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของกลุ่มไว้ (Heydt, 2003 อ้างถึงใน Mekoa and Busari 2018) ประเด็นต่อมาที่มีกรนิยามแนวคิดนี้คือ การมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างสมัครใจ (Chan, 2006; Schiefer and Noll, 2017) ส่วน Forrest and Kearns เสนอขอบเขตความรู้เกี่ยวกับความเชื่อมโยงไว้ว่าสมาชิกในสังคมหรือกลุ่มจะต้องมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน, ยึดหลักศีลธรรมและกฎหมายที่กำกับพฤติกรรมพื้นฐานร่วมกัน, สนับสนุนสถาบันทางการเมือง, และมีส่วนร่วมในทางการเมือง (Forrest and Kearns อ้างถึงใน Markus and Kirpitchenko, 2007) และ Council of European (2004) มองจากแง่มุมของสิทธิหรือเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ให้นิยามสังคมที่มีความเชื่อมโยงแน่นว่า เป็นสังคมหนึ่งที่มีข้อตกลงร่วมกันในการสนับสนุนซึ่งกันและกัน และเป็นชุมชนที่มีส่วนเสริมหนุนซึ่งกันและกันซึ่งสมาชิกในชุมชนสามารถแสดงออกอย่างมีประสิทธิภาพและไม่ถูกขัดขวางเพื่อประโยชน์ของชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับแนวคิดสำคัญเรื่องทุนทางสังคม (social capital) ที่หมายถึง เครือข่ายทางสังคม (social networks) และบรรทัดฐานที่สัมพันธ์กับการพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกัน (interdependence) และความไว้วางใจ (trust) (Fonseca et al., 2019)

ความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) ของสมาชิกในสังคมเป็นอีกประเด็นที่ถูกนำไปนิยามความเชื่อมโยงทางสังคม การเพิ่มขึ้นของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างความรวยและความยากจนจะ

กีดกันการผูกพันเข้ากับกลุ่ม ชุมชนและรัฐ กลายเป็นภัยคุกคามต่อความเชื่อมั่นทางสังคมได้ ดังนั้นหากรัฐทำในสิ่งที่เป็นการลดความแตกต่างทางเศรษฐกิจและเพิ่มการสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันในกลุ่มสมาชิกทุกคนในการเลื่อนชั้นหรือเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจสังคม (social mobility) ได้ เช่น การมีงานทำ และการจ้างงานที่เป็นธรรมและเท่าเทียม ก็จะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ปัจเจกบุคคลมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและไม่เป็นการกีดกัน (social exclusion) หรือผลักดันให้สมาชิกในสังคมกลายเป็นคนชายขอบ ซึ่งประเด็นนี้เป็นอีกหนึ่งในกรอบการทำงานของนักพัฒนาและนักนโยบายทั้งภายในแต่ละประเทศและองค์การระหว่างประเทศให้ความสำคัญ (Jenson, 1998; OECD, 2012; Schiefer and Noll, 2017; Council of Europe, 2007 อ้างถึงใน Burns et al. 2018) ซึ่งความเท่าเทียมกันในด้านเศรษฐกิจจะไปสนับสนุนการยึดถืออัตลักษณ์ชุมชนและค่านิยมพื้นฐานร่วมกันด้วย (Maxwell, 1996; Mekoa and Busari, 2018)

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการหลายคนตระหนักว่าความแตกต่างและความหลากหลายทางสังคมที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้การยึดถืออัตลักษณ์ร่วมและค่านิยมพื้นฐานที่มีร่วมกันกลายเป็นเรื่องยากที่จะบรรลุได้ แต่รายงานเรื่อง “Our Shared Future” ของคณะกรรมการว่าด้วยการบูรณาการและความเชื่อมั่นของรัฐบาลอังกฤษ ได้แย้งว่า แม้จะมีความแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติ, ความศรัทธา, ชาติพันธุ์, อัตลักษณ์หรือสถานภาพอื่นใดที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ถ้าหากผู้คนมีความเคารพ (respect) และความอดทน (tolerance) ปรိบัติด้วยยอมรับซึ่งกันและกัน สังคมจะโตไปด้วยกันได้ ในลักษณะของการสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Commission on Integration and Cohesion, 2007)

มีข้อเสนอประการหนึ่งจากการสะท้อนคิดขององค์การพัฒนาระหว่างประเทศอย่าง World Bank ต่อแนวคิดความเชื่อมั่นทางสังคมว่า บทบาทของรัฐหรือสถาบัน (the role of the state or institution) มีความสำคัญต่อการสร้างความเชื่อมั่นเพราะรัฐ หรือสถาบันที่เป็นทางการของรัฐจะทำให้พลเมืองหรือสมาชิกได้รับความชอบธรรมในการเป็นพลเมือง ทำให้บรรทัดฐานของชาติเป็นรูปธรรมและมีความยุติธรรมต่อทุกคน อีกทั้งยังให้ความมั่นใจต่อปัจเจกครัวเรือนในการเข้าถึงบริการและการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานได้ (Norton and Haan, 2013) นอกจากนี้แล้ว การจัดการความขัดแย้ง การตัดสินใจเชิงนโยบาย การลดความไม่เท่าเทียม การปกป้องสิทธิมนุษยชน และการสร้างและรักษาโครงสร้างสังคม บรรทัดฐานและค่านิยมร่วมของสังคม ยังเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของรัฐหรือสถาบันที่เป็นทางการเพื่อธำรงรักษาความมั่นคงทางสังคม ความไว้วางใจและการจัดการกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Fonseca et al., 2019)

จากนิยามและความหมายของแนวคิดความเชื่อมั่นทางสังคมข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า นิยามความหมายของความเชื่อมั่นทางสังคมควรจะหมายถึง กระบวนการทางสังคมที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องโดยสมาชิกของสังคมต่างยึดถือค่านิยมและอัตลักษณ์พื้นฐานร่วมกัน (shared values and common identity) เพราะการยึดถือค่านิยมและมีอัตลักษณ์พื้นฐานร่วมกันอีกทั้งการมีความรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ (sense of belonging) จะก่อให้เกิดความเห็นพ้องร่วมกัน (consensus) หรือมีสิ่งที่ Durkheim เรียกว่ามีสำนึกร่วม (conscience collective) การผูกพันตนเองเข้ากับชุมชนหรือสังคมโดยธรรมชาตินี้จะนำไปสู่เอกภาพและความเป็นปึกแผ่น

(solidarity) ในชุมชนในที่สุด นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางสังคมโดยสมัครใจ (voluntary social participation) ทั้งในแง่ของกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของชุมชน สังคมและกิจการมทาง การเมื่องทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกในชุมชน ยิ่งเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับผู้อื่นยิ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นที่แน่นอนนับเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมและก่อให้เกิดความไว้วางใจต่อปัจเจกบุคคลอื่นเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในสังคมปัจจุบันที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโดยกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นทั่วโลก ความเป็นโลกาภิวัตน์ กระบวนการกลายเป็นสมัยใหม่ การอพยพของผู้คนและแรงงานข้ามชาติ และกระบวนการกลายเป็นเมือง การแพร่กระจายและการมีอยู่ของวัฒนธรรมที่มีความต่างกันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างและธำรงรักษาความเชื่อมั่นทางสังคม ดังนั้นค่านิยมของการตระหนัก (recognition) หรือเคารพ (respect) และความอดทน (tolerance) ต่อผู้คนที่มีความต่างกันจึงเป็นการจัดการและรับมือกับความตึงเครียดและความขัดแย้งที่ตีที่สุด ส่วนหน่วยงานของรัฐรวมถึงสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องต้องรับผิดชอบในความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) ให้แก่สมาชิกในสังคม โดยสนับสนุนสิทธิและโอกาสในสังคมอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ดังที่ Mekoa and Busari (2018) ได้กล่าวไว้ว่า การขาดความเป็นอยู่ที่ดีโดยละเลยคนยากจนจำนวนมาก การว่างงาน และความไม่เป็นธรรมของตลาดแรงงาน มีผลโดยตรงต่อความเชื่อมั่นทางสังคมและมีแนวโน้มว่ากระบวนการที่ผู้คนผูกพันตนเองเข้ากับรัฐ (state) จะกร่อนลง เพราะสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดการหมดความสนใจและความห่างเหินจากกิจกรรมของชุมชนและรัฐ ซึ่ง Berger-Schmitt (2000) กล่าวว่า ความเชื่อมั่นทางสังคมเกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญสองประการ โดยประการแรก สังคมต้องทำให้ความแตกต่าง (disparities) ความไม่เท่าเทียม (inequality) และการกีดกันทางสังคม (social exclusion) ลดลง และจะต้องพัฒนากลยุทธ์สำหรับการผนวกเอากลุ่มที่ถูกกีดกันออกจากสังคมเข้ามารวมไว้ด้วยกันให้ได้ และสนับสนุนการนำรวมทางสังคม (social inclusion) ซึ่งจะต้องจัดการกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการเผชิญหน้ากับกลุ่มที่ถูกกีดกันเพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนที่แม้จะมีภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมั่นใจได้ว่าจะมีโอกาสในชีวิตเหมือนกัน ส่วนอีกประเด็นหนึ่งคือสังคมต้องทำให้ความสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ และความผูกพันทางสังคมแข็งแกร่งมีพลังขึ้น ในประเด็นนี้ต้องการการพัฒนาเรื่องทุนทางสังคม (social capital) ในทุกรูปแบบ ซึ่งทุนทางสังคมอาจถูกพิจารณาได้ว่าเป็นกาวทางสังคม (social glue) ที่ยึดคนในสังคมเข้าไว้ด้วยกันแม้ในช่วงเวลาที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากและความตึงเครียดก็ตาม

ดังนั้น นิยามความเชื่อมั่นทางสังคมตามที่คนเขียนอาจกล่าวได้ว่าเป็น กระบวนการทางสังคมที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องโดยสมาชิกของสังคมต่างยึดถือค่านิยมและอัตลักษณ์พื้นฐานร่วมกัน (shared values and common identity) มีความรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของสังคม (sense of belonging) มีส่วนร่วมทางสังคมโดยสมัครใจ (voluntary social participation) มีความตระหนัก (recognition) และความอดทน (tolerance) ต่อผู้คนที่มีความแตกต่าง และหน่วยงานรวมถึงสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องมีความรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) ของสมาชิกในสังคม โดยสนับสนุนสิทธิและโอกาสในสังคมอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

ตัวแปรสำคัญของแนวคิดความเชื่อมั่นทางสังคม

ในส่วนนี้ผู้เขียนจะประมวลและนำเสนอตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญต่อความเชื่อมั่นในสังคม ทั้งนี้ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นทางสังคมได้ถูกจัดแบ่งอยู่ในระดับที่แตกต่างกันสามระดับ ได้แก่ ระดับปัจเจกบุคคล (the individual level) ได้แก่ ปัจจัยแรงจูงใจในการเป็นสมาชิก ปัจจัยการรับรู้ความเชื่อมั่น และปัจจัยการมีส่วนร่วม ส่วนระดับชุมชน (the community level) ได้แก่ ปัจจัยค่านิยมของชุมชนที่ยึดถือร่วมกัน และปัจจัยทุนทางสังคม และระดับสถาบัน (the institution level) คือ ปัจจัยบทบาทของสถาบันทางสังคม โดยปัจจัยต่าง ๆ ในแต่ละระดับมีความเชื่อมโยงถึงกันและมีส่วนส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ระดับปัจเจกบุคคล

แรงจูงใจในการเป็นสมาชิก (membership attraction) กับความเชื่อมั่นทางสังคม

แรงจูงใจในการเป็นสมาชิก เป็นทัศนคติของปัจเจกบุคคลที่ต้องการเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสังคม การระงับตัวตนเข้ากับกลุ่ม ความปรารถนาที่จะเป็นสมาชิกและดำรงความผูกพันทางอารมณ์ที่จะอยู่ในกลุ่มหรือสังคมต่อไป ปัจเจกจะมีความชื่นชอบและการยอมรับปฏิบัติตามค่านิยมและบรรทัดฐานของกลุ่มหรือสังคมที่สังกัด มีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้อื่น ผูกพันตนเองเข้ากับผู้อื่น มีความไว้วางใจต่อผู้อื่น และมีส่วนร่วมในทางบวกต่อกิจกรรมของกลุ่ม ทั้งนี้ Carron (1982) กล่าวว่าแรงจูงใจในการเป็นสมาชิกที่ต้องการจะได้รับความพึงพอใจจากกลุ่มและจากการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มถือเป็นรางวัลส่วนบุคคล และการศึกษา “The Influence of motivation and cohesion on future participation in physical activity” ที่ Doyle พบว่า แรงจูงใจของปัจเจกบุคคลมีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมและยังคงอยู่กับกลุ่มที่มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวร่างกาย (Doyle, 2005) และจากการทบทวนวรรณกรรมเรื่อง “Social cohesion” Friedkin (2004) เน้นย้ำว่า หนึ่งในตัวชี้วัดระดับปัจเจกบุคคล ที่มีความสัมพันธ์อย่างมากต่อความเชื่อมั่นทางสังคมคือ ทัศนคติและพฤติกรรมของการเป็นสมาชิก โดยอธิบายว่าทัศนคติของการเป็นสมาชิกคือความปรารถนาหรือความตั้งใจที่จะอยู่หรือเป็นสมาชิกในกลุ่ม การระงับตัวตนหรือการแสดงตน (identification) ว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือความจงรักภักดี (loyalty) ต่อกลุ่มและทัศนคติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม ส่วนพฤติกรรมของการเป็นสมาชิกคือ การตัดสินใจที่จะเข้าร่วมอยู่กับกลุ่ม โดยการมีส่วนร่วมในกลุ่มและมีความรับผิดชอบร่วมกัน และการศึกษา “Love Thy Neighbour? Associations of Social Capital and Crime with Physical Activity Amongst Women” ที่พบว่าผู้หญิงมักจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางกายกับผู้อื่นในท้องถิ่นในช่วงเวลาว่างหรือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยเพราะมีความไว้วางใจต่อผู้อื่น (Ball et al. 2010)

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้ควรพิจารณาถึงความคล้ายคลึงกัน (similarity) และความต่าง (difference) ของปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม/ชุมชน จริงอยู่เมื่อคนเรามองเห็นความเหมือนกันก็จะจัดประเภทตัวเองและคนอื่นโดยใช้ความรู้สึกทางใจว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคือเป็นคนใน สิ่งเหล่านี้ทำให้ปัจเจกบุคคลคิดและแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของกลุ่ม จึงเป็นผลให้เกิดการดึงดูดเข้าหากันเป็นหน่วยเดียวกัน แต่ในสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

ปรากฏชัด เรื่องนี้สะท้อนให้ตั้งคำถามว่าความต่างทางชาติพันธุ์ ซึ่งสมาชิกในชุมชนต่างมีพรมแดนทางชาติพันธุ์ (ethnic boundary) ต่อกันและกันจะสร้างแรงจูงใจในการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชุมชนสังคมได้อย่างไร และอะไรจะเป็นแรงจูงใจผูกโยงเขาให้อยู่กับกลุ่มต่อไปได้และเมื่อพิจารณาจากแนวคิดโครงสร้างหลวม (loose Structure) ของ John F. Embree ที่ศึกษาและอธิบายสังคมไทยว่ามีลักษณะปัจเจกนิยมสูง ไม่ชอบผูกมัดระยะยาว มีความยืดหยุ่น รวมถึงไม่เข้มงวดเรื่องการลงโทษผู้ละเมิด (Embree, 1950 อ้างถึงใน คณพศ สิริธิลเลิศ, 2558) ประกอบเข้าด้วยกันแล้วจะเป็นเรื่องที่ยากและอาจจะต้องทำความเข้าใจประเด็นนี้อีกมาก

การรับรู้ความเชื่อมั่น (perceived cohesion) กับความเชื่อมั่นทางสังคม

การรับรู้ความเชื่อมั่น เป็นความรู้สึกของปัจเจกบุคคลว่ามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของต่อกลุ่มหนึ่ง ๆ (sense of belonging) และเป็นความรู้สึกพึงพอใจที่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม (feelings of morale) ถ้าปราศจากความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของแล้ว สมาชิกของกลุ่มหรือสังคมก็จะไม่ปรารถนาที่จะเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในกลุ่มหรือในสังคม และถ้าไม่มีความรู้สึกพึงพอใจที่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่ม แรงจูงใจที่จะทำให้เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือสังคมบรรลุผลสำเร็จได้ก็จะลดน้อยลงไปด้วย ดังนั้นจากกล่าวได้ว่า การรับรู้ความเชื่อมั่นเป็นความรู้สึกที่ปัจเจกบุคคลผูกพันตนเองอยู่กับกลุ่มและเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มอย่างพึงพอใจ ดังการศึกษาของ Bollen and Hoyle (1990) ที่ศึกษา “Perceived Cohesion: A Conceptual and Empirical Examination.” พบว่าการรับรู้ความเชื่อมั่นของนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน และผลการศึกษาของ Chin et al. (1999) ที่ศึกษา “Perceived Cohesion in Small Groups: Adapting and Testing the Perceived Cohesion scale in a small-Group Setting” พบว่าการรับรู้ถึงความเชื่อมั่นในกลุ่มมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการร่วมมือกันทำงานเพื่อแก้ปัญหาของกลุ่มของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยแคนาดา ประเทศแคนาดา อีกทั้งงานของ Decoster et al. (2013) ที่ศึกษา “Standing by Your Organization: The Impact of Organizational Identification and Tendency to Gossip.” ก็ยังพบว่า แม้ว่าพนักงานจะทำงานกับหัวหน้างานที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงก็มีแนวโน้มที่จะยังคงทำงานกับองค์กรด้วยความร่วมมือเช่นเดิมเพราะว่าพนักงานเหล่านั้นมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่ง ผูกพันกับองค์กรและอยู่ในองค์กรนั้นอย่างมีความสุข เขาสรุปว่า การรับรู้ถึงความเชื่อมั่นเป็นตัวแปรที่สำคัญกับองค์กร เพราะเมื่อระดับการรับรู้ความเชื่อมั่นมากก็จะทำให้เกิดผลในเชิงบวกต่อผลลัพธ์ขององค์กร ในขณะที่ระดับการรับรู้ความเชื่อมั่นต่ำก็จะนำไปสู่ความเสียหายแก่องค์กรได้

ในกรณีที่น่ามาปรับใช้กับบริบทสังคมไทย ประเด็นนี้อาจมีคำถามอยู่ที่ว่า การรับรู้ความเชื่อมั่นนั้นเกิดขึ้นในระดับใด และสมาชิกเกิดการรับรู้ที่แท้จริงเพราะพวกเขาเห็นถึงเป้าหมายรวมหรือผลประโยชน์ส่วนรวมของกลุ่ม/ชุมชน/สังคมหรือไม่ หรือเป็นเพราะการรู้สึกว่ามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกลุ่มและความรู้สึกพึงพอใจที่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มนั้นเอนเอียงไปตามผู้นำกลุ่มที่พวกเขาฝากชีวิตไว้จึงต้องคล้อยตามอย่างในระบอบอุปถัมภ์ (patronage system) ที่ไม่ว่าจะเป็นเพราะระบบ

อุปถัมภ์แบบอุดมการณ์หรือด้วยเพราะระบบอุปถัมภ์แบบประสงค์เจาะจงให้ได้สิ่งหนึ่งสิ่งใด ผู้รับการอุปถัมภ์ย่อมรู้สึกคล้อยตามและเห็นด้วยกับผู้ที่ให้การอุปถัมภ์โดยปริยาย (อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว., 2548) ดังนั้นในประเด็นนี้อาจจะต้องออกแบบการวัดองค์ประกอบทั้งสองเพื่อให้สามารถจำแนกได้ว่าอะไรเป็นการรับรู้ความเชื่อมั่นเพื่อผลถึงประโยชน์ส่วนรวมมิใช่เป็นความเชื่อมั่นเพราะเป็นพรรคพวก

การมีส่วนร่วม (participation) กับความเชื่อมั่นทางสังคม

การมีส่วนร่วมเป็นพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มที่แสดงออกถึงความสามารถในการเข้าไปมีส่วนร่วม รวมถึงร่วมตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มโดยสมัครใจ ภายใต้บรรยากาศทางสังคมที่มีความเสรี ปราศจากการบังคับหรือขู่ข่ม โดยไม่ขัดแย้งกับค่านิยมและบรรทัดฐานหลักของสังคม พฤติกรรมการมีส่วนร่วมมีได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การพูดคุย ปรีกษา แสดงความคิดเห็น การร่วมวางแผน การออกเสียงในการโหวตทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมของกลุ่มมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับระดับความเชื่อมั่นทางสังคม สมาชิกที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มซ้ำ ๆ มักจะมีความเชื่อมั่นทางสังคมสูง ดังตัวอย่างการศึกษาของ Legun (2008) เรื่อง “From participation to social cohesion: an analysis of variation in the development of social capital in coastal British Columbia” พบว่า การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการของผู้อยู่อาศัยใน 24 ชุมชนชนบทแถบชายฝั่งตะวันตกของแคนาดาที่มีความสัมพันธ์อย่างมากต่อความเชื่อมั่นทางสังคม และการศึกษาของ Dekker and Kempen (2009) ที่ศึกษา “Participation, Social Cohesion and the Challenges in the Governance Process: An Analysis of a Post-World War II Neighbourhood in the Netherlands” พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ที่อยู่อาศัยในเมือง Bouwlust ประเทศเนเธอร์แลนด์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเชื่อมั่นทางสังคมใน 3 มิติ คือ มิติเครือข่ายทางสังคม มิติค่านิยมพื้นฐานและวัฒนธรรมของพลเมือง และมิติความรู้สึกผูกพันต่อชุมชน นอกจากนี้ International Comparative Research ประเทศแคนาดา ได้ยืนยันในบทความเรื่อง “Social cohesion: Insights from Canada Research” ว่าการมีส่วนร่วมถือเป็นกลไกสำคัญที่สัมพันธ์ต่อความเชื่อมั่นทางสังคม (Jeannotte, 2003) ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์แบบ face-to-face จะไปช่วยสนับสนุนให้เกิดการสร้างความผูกพันและการเชื่อมโยงทางสังคม ดังนั้นผู้คนจะสร้างความคุ้นเคยกับสมาชิกคนอื่น ๆ มากขึ้นและพัฒนาความไว้วางใจ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นรากฐานของความเชื่อมั่นทางสังคม

ในงานเขียนของ ศิริจิต สุนันต์ยะ (2556) กล่าวว่าคนไทยมีความเท่าเทียมกันในทางกฎหมาย และแต่มีความเหลื่อมล้ำทั้งในระดับการปฏิบัติในชีวิตประจำวันและในความรู้สึกนึกคิดทัศนคติ และอ้างอิงงานเขียนของ Mills (2012 อ้างถึงใน ศิริจิต สุนันต์ยะ, 2556) เรื่อง “ว่าด้วยความเป็นพลเมืองทางวัฒนธรรมของไทย” (Thai cultural citizenship) ที่อธิบายถึงคนไทยว่า แม้บุคคลจะมีสิทธิในความเป็นพลเมืองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน แต่ในความเป็นจริงคนในเมืองมีโอกาสดีกว่าคนชนบท ได้รับบริการสาธารณสุขอุปโภคและการศึกษาที่มีคุณภาพมากกว่าคนที่อาศัยอยู่ในเขต

ชนบทและเกษตรกรรม ในประเด็นนี้จึงชวนให้ขบคิดว่าความแตกต่างของความเป็นเมืองและชนบทจะส่งผลให้อุดมการณ์ วิถีคิด การแสดงออกและความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมทางสังคม โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนไทยระหว่างคนเมืองและคนในชนบทแตกต่างกันอย่างไร และคนในชนบทเองที่มีลักษณะของการยอมตามต่อผู้มีอำนาจซึ่งเป็นลักษณะที่ติดมาจากระบบเจ้าขุนมูลนายในอดีต และระหว่างคนที่เป็นสมาชิกในกลุ่มวัฒนธรรมรองและเป็นชนกลุ่มน้อยจะมีสิทธิเท่าเทียม มีพื้นที่ในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของคนในกลุ่มวัฒนธรรมหลักได้หรือไม่ ประเด็นเหล่านี้จะนำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมในสังคมโดยสมัครใจได้อย่างไร และยังโดยเฉพาะการเมืองระดับชาติในปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองที่สร้างวาทกรรมสีเสื้อให้กันระหว่างคนในชาติ สร้างการแบ่งแยก ยิ่งสร้างปัญหาของการเลือกข้าง ดังนั้นการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเชื่อมั่นทางสังคมของคนในชาติจึงต้องการการทบทวนโนในแง่ นิยามความหมายและระดับการอธิบายทั้งในระดับลึกและกว้างต่อไป

ระดับชุมชน

ค่านิยมของชุมชนที่ยึดถือร่วมกัน (shared community values) กับความเชื่อมั่นทางสังคม

ค่านิยมของชุมชนที่ยึดถือร่วมกันเป็นความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก การรับรู้และพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน/สังคมในเรื่องการยึดถือพฤติกรรมพื้นฐานร่วมกัน มีวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ร่วมกันในแง่นี้รวมถึงยึดถืออัตลักษณ์พื้นฐานของชุมชนด้วย ยึดถือการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบต่อชุมชน/สังคมในฐานะที่ตนเองเป็นสมาชิก ยึดถือความยุติธรรม เสรีภาพทางสังคมและความเท่าเทียมต่อโอกาสทางสังคม ตลอดจนความตระหนักและเคารพผู้อื่นในความแตกต่างหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมร่วมกัน เมื่อสมาชิกในชุมชน/สังคมร่วมกันยึดถือและปฏิบัติตามค่านิยมเหล่านี้จะนำไปสู่ความไว้วางใจ ความเป็นปึกแผ่นหรือความเชื่อมั่นทางสังคม ดังการศึกษา “Do shared values promote social cohesion? If so, which? Evidence from Denmark.” โดย Bredahl, Hotug, and Kongshøj (2018) พบว่า ค่านิยมที่ถูกยึดถือร่วมกันและโดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมของการตระหนักถึงความแตกต่าง และความไว้วางใจต่อสมาชิกคนอื่น ๆ โดยทั่วไปในสังคมมีผลต่อความเชื่อมั่นทางสังคม และงานของ Kearns and Forrest (2000) เรื่อง “Social Cohesion and Multilevel Urban Governance” ที่พบว่า เมืองที่มีระดับความขัดแย้งสูงสามารถมีความเชื่อมั่นทางสังคมสูงได้เช่นกันเพราะมีบรรทัดฐานและค่านิยมที่ยึดถือร่วมกัน นอกจากนี้ในงานศึกษาเรื่อง “Common Values and Social Cohesion in Ethnically Divided Societies” ที่ศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมพื้นฐานที่ถูกยึดถือร่วมกันระหว่างคนที่เป็นชาวรัสเซียโดยแท้ (Russians) และคนที่ไม่ใช่รัสเซีย (non-Russians) พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มในประเทศรัสเซีย (non-Russians) ได้ร่วมยึดถือค่านิยมพื้นฐานของสังคมที่เป็นที่พึงปรารถนาอันเดียวกันในการใช้ชีวิตส่วนบุคคลแบบคนรัสเซีย และมีระดับความยึดมั่นผูกพันในอัตลักษณ์ความเป็นรัสเซีย ได้แก่ การระบุตัวตนว่าเป็นคนรัสเซีย ความตระหนักว่ารัสเซียเป็นประเทศ แม้ มีความภาคภูมิใจในความเป็นคนรัสเซีย และการพลีชีพเพื่อประเทศรัสเซียมากกว่าชาวรัสเซีย

โดยแท้ หมายความว่าการศึกษาคุณค่านิยมพื้นฐานของทั้งท้องถิ่นและภูมิภาคของคนที่ไม่ใช่ชาวรัสเซีย แท้ที่จริงมีความสัมพันธ์ในด้านบวกต่อการอยู่ร่วมกันเป็นเอกภาพหนึ่งเดียวกันหรือความเชื่อมั่นแนบทางสังคมในของประเทศรัสเซีย (Kolsto and Tyldum, 2006)

ในทางกลับกันหากสังเกตจากปรากฏการณ์จริงในสังคมพหุวัฒนธรรมและโดยเฉพาะในสังคมไทยปัจจุบันจะพบว่าความแตกต่างทางประชากร ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา ประวัติศาสตร์การต่อสู้ของกลุ่มคน หรือกลุ่มชาติพันธุ์ของแต่ละท้องถิ่น ที่มีความแตกต่างและอาจจะขัดแย้งกับบางกลุ่ม ตลอดจนผลประโยชน์ของกลุ่ม เป็นข้อท้าทายว่า ผู้คนที่แตกต่างกันจะยึดถือค่านิยมร่วมอะไรและอย่างไร คนในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะต้องละทิ้งอัตลักษณ์พื้นฐานของตนที่โดดเด่น เปลี่ยนความเชื่อและความศรัทธาแล้วหันมานับถือค่านิยม ความเชื่อ ขนบประเพณีปฏิบัติที่ต่างอย่างสุดขั้วกับตนหรือไม่ เช่น ชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะไม่สวมฮิญาบเพื่อแสดงตนว่าเป็น “คนไทย” เหมือนคนไทยทั่วไปได้หรือไม่ และหากพิจารณาในระดับที่กว้างขึ้น คำถามที่ยังเป็นที่ถกเถียงคืออะไรคืออัตลักษณ์พื้นฐานของความเป็นไทยที่ทุกคนจะร่วมยึดถือและแสดงตนได้โดยชัดเจนและถือเป็นแกนกลางสำคัญ เพราะอันที่จริงแล้วในสังคมเรามีความเป็นอื่น (otherness) ที่รายล้อมและถูกตั้งคำถามถึงความจงรักภักดีต่อความเป็นชาติหรือความเป็นไทยตลอดเวลา และเรายังมีการจัดลำดับวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมรองว่า วัฒนธรรมใดจะได้รับการยกย่องและวัฒนธรรมใดจะถูกยึดเยียดว่าไม่ใช่วัฒนธรรมหลักร่วมของชาติที่ถูกยอมรับ เหล่านี้ยังคงเป็นคำถามต่อประเด็นค่านิยมของชุมชนที่ถูกยึดถือร่วมกันที่จะต้องค้นและอธิบายให้ลึกและละเอียดในหลายแง่มุมต่อไป

ทุนทางสังคม (social capital) กับความเชื่อมั่นทางสังคม

ทุนทางสังคมเป็นลักษณะของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม (social networks) บรรทัดฐาน (norms) และความไว้วางใจ (trust) ต่อกันของสมาชิก ลักษณะเหล่านี้สนับสนุนการกระทำและความร่วมมือของปัจเจกเพื่อเสริมประโยชน์ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ทุนทางสังคมยังเป็นแหล่งทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อปัจเจกบุคคลเมื่อได้มีส่วนร่วมในเครือข่ายทางสังคมหรือมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนอื่น ๆ โดยจะช่วยให้สมาชิกบรรลุเป้าหมายของการกระทำและเกิดผลลัพธ์ที่ดีแก่ชุมชน ทุนทางสังคมสามารถวัดได้จากระดับของความไว้วางใจของสมาชิกต่อสังคมและสถาบัน ระดับการรับรู้ถึงการตอบแทน ระดับการรับรู้ถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พฤติกรรมการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมโดยสมัครใจทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การยึดถือบรรทัดฐานร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่ม เป็นต้น

ทุนทางสังคมมี 2 มิติ คือ มิติเชิงโครงสร้างซึ่งหมายถึงแบบแผนการเชื่อมโยงติดต่อกันอย่างเป็นทางการ การมีส่วนร่วมในองค์กรด้วยความตั้งใจ อีกมิติหนึ่งคือมิติความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกและคนอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้มีเครือข่ายที่กว้างขึ้น เน้นไปที่ความไว้วางใจ ความยุติธรรมและบรรทัดฐานทางสังคมที่นำไปสู่พันธะสัญญาและความคาดหวังการตอบแทนซึ่งกันและกัน (Lewicki and Brinsfield, 2009) ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และความไว้วางใจต่อกันและกันในหมู่สมาชิกเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่ได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ในขณะที่บรรทัดฐานทางสังคมจะเป็นตัวเทียบว่าพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับและการปฏิสัมพันธ์ที่เป็นที่ไว้

วางใจได้เป็นอย่างไร บรรทัดฐานจะเป็นกลไกเพื่อประเมินว่าพฤติกรรมใดเหมาะสมและจะได้รับการลงโทษหรือได้รับรางวัล นอกจากนี้แล้วในความสัมพันธ์ทางสังคมในชีวิตประจำวัน ความไว้วางใจถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการที่ปัจเจกบุคคลจะดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างปกติเพราะความไว้วางใจทำให้ปัจเจกสามารถแสดงการกระทำและขณะเดียวกันก็คาดหวังได้ว่าจะได้รับการตอบแทนกลับคืนในอนาคตจากคนอื่น ๆ ดังนั้นเมื่อผู้คนต่างไว้วางใจกันก็จะไปช่วยสนับสนุนให้ความสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในชีวิตประจำวันให้เหนียวแน่นขึ้น และเป็นแบบแผนที่ดำรงอยู่อย่างมั่นคงเป็นแนวทางให้คนทั่วไปได้ยึดถือปฏิบัติ ซึ่งจะฝังติดอยู่ในโครงสร้างทางสังคมและกลายเป็นแบบแผนความสัมพันธ์ที่มั่นคง เหล่านี้ก็จะกลายเป็นตัวฉันทักผู้คนเอาไว้ด้วยกันโดยตัวมันเองจนทำให้สังคมเป็นปึกแผ่นในที่สุด

ทุนทางสังคมถูกพิจารณาจากนักวิชาการ นักวิจัยและนักนโยบายจำนวนมากว่ามีอิทธิพลสำคัญกับความเชื่อมั่นทางสังคม เช่นการศึกษา “Social cohesion and social capital: Possible implications for the common good” ที่พบว่า กิจกรรมทางศาสนาของชาวคริสต์เตียนในประเทศอเมริกาใต้ (South Africa) เช่น การอธิษฐาน การสารภาพบาป การสวดอ้อนวอนต่อพระเจ้าร่วมกันเป็นวิธีการที่สนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและเชื่อมความสัมพันธ์และขยายเครือข่ายทางสังคมกับคนอื่น ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นทางสังคมให้มีความแข็งแกร่งขึ้น (Cloete, 2014) และจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์กลุ่มผู้อพยพและกลุ่มคนตั้งเดิมในประเทศเนเธอร์แลนด์ ในงานศึกษาของ Sloane เรื่อง “The Joint Venture: Social Capital, Social Cohesion And The Process of Integration in The Dutch Participation Society. A case-study from the Netherlands” พบว่าการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างคนสองกลุ่มเป็นไปโดยธรรมชาติมีลักษณะคล้ายกับความสัมพันธ์แบบครอบครัวที่มีความใกล้ชิดเหนียวแน่น กลุ่มผู้อพยพได้รับประโยชน์จากการติดต่อสัมพันธ์กันในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมการฝึกเรียนรู้ภาษา ในกิจกรรมการทำความรู้จักสมาชิกในชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งสองกลุ่มซึ่งทำให้ได้รู้จักภูมิหลังทางวัฒนธรรมของกันและกัน และเกิดความรู้สึกผูกพันเข้าด้วยกัน (togetherness) (Sloane, 2016) อีกทั้งงานของ Forrest and Kearns (2001) ที่ศึกษา “Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood” พบว่า ในด้านนโยบายการบริหารจัดการชุมชนแบบธรรมาภิบาล การฟื้นฟูความเป็นชุมชนท้องถิ่น การช่วยเหลือตนเอง และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นวิธีการจัดการกับปัญหาและฟื้นฟูในพื้นที่ที่ไม่ได้รับโอกาสการพัฒนา สาธารณูปโภคพื้นฐานหรือพื้นที่ด้อยพัฒนาและพื้นที่ที่ถูกกีดกันทางสังคม ซึ่งเป็นผลให้ชุมชนหรือสังคมมีการบูรณาการและยึดโยงผู้คนเข้าไว้ด้วยกัน

ในข้อนี้ผู้เขียนมีความเห็นสนับสนุนไปในทิศทางเดียวกันกับคำอธิบายและข้อค้นพบของงานวิจัยที่เสนอข้างต้น โดยเฉพาะกับในสังคมชนบทว่าทุนทางสังคมมีผลอย่างสำคัญในการที่จะนำมาขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการทางสังคม และท้ายที่สุดเป็นกระบวนการทางสังคมที่สามารถช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมส่วนรวมได้อีกด้วย ในประเทศไทย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในช่วงที่ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 วิกฤตการณ์อุทกภัยเมื่อปี 2554 และภัยจากการระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งการที่สังคมไทยยังดำรงอยู่ได้นั้นเพราะ

มีทุนทางสังคมมากมายที่ลึกลงเชื่อมโยงเครือข่ายความสัมพันธ์ ความช่วยเหลือและความไว้วางใจของคนในสังคมเข้าไว้ด้วยกันอย่างแน่นหนา ซึ่งสิ่งนี้พัฒนามาจากความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ (primary relations) เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ขึ้น ทุนทางสังคมจึงเป็นตัวรองรับแรงกระแทกความบอบช้ำ ความล้มเหลวคลุกคลานของผู้คนและหลายภาคส่วน และช่วยค้ำจุนให้ส่วนที่อ่อนแอของสังคมพัฒนาไปด้วยกันได้กับสังคมส่วนรวม ดังนั้นปัจจัยทุนทางสังคมจึงเป็นข้อที่นำพิจารณาสำหรับการนำไปแปลงสู่การปฏิบัติเพื่อส่งเสริมสังคมให้ร่วมมือและเข้มแข็งต่อไป ข้อสังเกตเพื่อการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในประเด็นทุนทางสังคมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในบริบทเมืองที่มีความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ ความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ ผลประโยชน์อยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนที่สมเหตุสมผลในเชิงคุณค่า ความคาดหวังจากการต่างตอบแทนที่เท่ากันกับการให้นั้นมีผลต่อการถักทอเครือข่ายความสัมพันธ์และช่วยพัฒนาสังคมไปสู่ความเชื่อมั่นแน่วหรือไม

ระดับสถาบัน

บทบาทของสถาบัน (role of institutions) กับความเชื่อมั่นทางสังคม

บทบาทของสถาบันเป็นการปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของสิทธิและความรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนดและตามความคาดหวังของสังคมในการตระหนัก ยอมรับและปฏิบัติตามสมาชิกทุกคนที่แม้จะมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วิถีการดำเนินชีวิตและสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันในฐานะที่เป็นพลเมืองของรัฐอย่างยุติธรรมและเท่าเทียมกัน โดยสถาบันที่เป็นตัวแทนของรัฐต้องกำหนดนโยบาย วางแผนกลยุทธ์ และลงมือปฏิบัติหรือกระทำการใด ๆ ที่เป็นการส่งเสริมสนับสนุนต่อการจัดการกับความแตกต่างหลากหลายทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสมาชิกทุกคนในสังคมให้อยู่ในสถานะที่สงบเรียบร้อยและเอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเท่าเทียมกัน ดังที่ Jensen (1998) ได้กล่าวไว้ในงานศึกษาเรื่อง “Mapping Social Cohesion: The state of Canadian Research” ว่างานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญที่ว่าบทบาทของสถาบันรัฐในปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อการได้มาซึ่งความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือความเชื่อมั่นทางสังคม ทั้งนี้เพราะในสังคมสมัยใหม่ที่มีความแตกต่างทางเศรษฐกิจ และความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมในหมู่ประชากร ถึงแม้ว่าค่านิยมที่แตกต่างกันจะไม่ได้เป็นปัญหาในตัวมันเองแต่ก็สร้างความไม่ลงรอยกันอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ความสั่นคลอนในความเชื่อมั่นทางสังคมเกิดขึ้นเมื่อความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างอยู่ตลอดเวลา และเกิดขึ้นเพราะรัฐจัดการต่อความขัดแย้งนั้นอย่างไม่ชัดเจน ดังนั้นบทบาทสำคัญของรัฐคือการสร้างข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่ายหรือทำอย่างไรให้ทุกฝ่ายที่มีความแตกต่างกันไม่ว่าจะด้านใดก็ตามอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข การจัดการกับความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความแตกต่างหลากหลายของสมาชิกในสังคม และการสนับสนุนความเป็นพลเมืองเต็มขั้นให้ประชาชนทุกคน เช่น การสร้างและธรมรงค์ให้ประชาชนนับถือค่านิยมพื้นฐานของสังคมส่วนรวมร่วมกันโดยการบังคับใช้กฎหมายกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติ การจัดให้มีพื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงออกในแนวทางแบบประชาธิปไตย นอกจากนี้ งานของ Baeker (2002) เรื่อง “Sharpening lens: Recent research on cultural policy, cultural diversity, and social cohesion”

เห็นสอดคล้องกันว่า ความหลากหลายไม่ได้ทำให้ความเชื่อมั่นทางสังคมและการยึดเหนี่ยวกันทางสังคมทรนลง แต่ประเด็นความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคมวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายต่างหากที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของความเชื่อมั่นทางสังคม ในการเรียกร้องให้สร้างความเชื่อมั่นทางสังคมขึ้นมาใหม่ในสังคมที่มีความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม จำเป็นต้องให้ความสนใจไปที่การสนับสนุนส่งเสริมของสถาบันในการปฏิบัติ/การดำเนินนโยบายในเรื่องการตระหนักถึงความแตกต่างหรือการสร้างวิธีการที่จะเผชิญกับความขัดแย้งและการทำงานท่ามกลางค่านิยมที่ขัดแย้งกันที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นนโยบายทางวัฒนธรรมและการวิจัยเกี่ยวกับนโยบายทางวัฒนธรรมอาจจะต้องตอบสนองต่อความท้าทายในการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ของพลเมือง ที่สามารถรับมือกับความซับซ้อนของพลเมืองและมักจะมีคำถามไม่ลงรอยกันในระดับชุมชน เช่น การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการวางแผน และบทความของ Eizaguirre et al. (2012) เรื่อง "Multilevel Governance and Social Cohesion Bringing Back Conflict in Citizenship Practices" ยืนยันเช่นเดียวกันว่า ในการบริหารจัดการเมืองสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลของโลกาภิวัตน์และการลดลงของความเป็นอุตสาหกรรมซึ่งเป็นผลให้เกิดความหลากหลายและความขัดแย้งในหลาย ๆ ด้านขึ้นในสังคม การบริหารจัดการเมืองในแบบเดิมที่ละเลยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความแตกแยกในเชิงพื้นที่ และการเข้าถึงสิทธิในสังคมสะท้อนชัดถึงปัญหาการขาดความยุติธรรมทางสังคมและส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและการเสื่อมลงของความเชื่อมั่นทางสังคม Eizaguirre et al. ยังได้วิเคราะห์ว่าสถาบันรัฐต้องคิดใหม่เกี่ยวกับความขัดแย้งที่ปรากฏในสังคมปัจจุบันเพื่อทำความเข้าใจพลวัตความขัดแย้งและเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการของรัฐและความเชื่อมั่นทางสังคม และที่สำคัญคือรัฐจะต้องสนับสนุนบทบาทการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการจัดการเมืองของพลเมืองและทุกภาคส่วนทั้งรัฐและเอกชน รวมถึงต้องทำให้พลเมืองเข้าถึงสิทธิทางสังคมอย่างเท่าเทียมกันจึงจะนำมาซึ่งความเชื่อมั่นทางสังคมได้

ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่าการสร้างความเชื่อมั่นทางสังคมมีความเชื่อมโยงอย่างไร้ที่ขาดกับความโปร่งใสด้านนโยบายและการสนับสนุนความเป็นพหุวัฒนธรรมนิยมอย่างเสรีของรัฐ หากพิจารณาความก้าวหน้าในการจัดการกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ และความเชื่อมั่นทางสังคมของประเทศแคนาดาและออสเตรเลียอาจพบข้อเปรียบเทียบได้ว่าเป็นเพราะรัฐบาลมีความโปร่งใสด้านนโยบายและการสนับสนุนความเป็นพหุวัฒนธรรมทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติพร้อมกับการสร้างความเท่าเทียมให้ประชากร ตรงกันข้ามกับประเทศไทยที่ยังขาดความเห็นร่วมว่าการปกครองที่มีอยู่เป็นประชาธิปไตยแท้จริงหรือไม่ สถานะอำนาจของรัฐที่ไม่มั่นคง สถาบันรัฐกับภาพความเป็นตัวแทนของกลุ่มวัฒนธรรมหลัก ความเห็นต่างทางการเมืองของประชาชนในรัฐทำให้เกิดการแบ่งขั้ว เกิดความแตกแยกทางความคิดที่ฝังลึกในผู้เห็นต่างอยู่คนละขั้ว นโยบายความหลากหลายในประเทศที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากแนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมในตะวันตกคือ เน้นความสามัคคี สมานฉันท์ และความเป็นองค์รวมของชาติไทยมากกว่าแนวคิดเรื่องให้สิทธิและความเท่าเทียม (ธนาพล ลิมอภิชาติ, 2556 อ้างถึงในศิริจิต สุนันตะ, 2556) กลุ่มชาติพันธุ์มีสถานะทางอำนาจที่แตกต่างกัน บางกลุ่มถูกเปิดขั้วเป็นกลุ่มชายขอบ ความขัดแย้งของกลุ่มผลประโยชน์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ขาดประสิทธิภาพ

อีกทั้งยังเผชิญกับปัญหาความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ความมั่งคั่งและความยากจน ความ เป็นอยู่ของประชาชนภายในรัฐ สิทธิและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม หากพิจารณา จากบทบาทสถาบันของสังคมไทยยังอยู่ในสถานะเดินตามหลังปัญหา หน่วยงานทุกระดับของรัฐจะ ต้องเร่งแก้ทุกปัญหาและพัฒนาสภาพดังกล่าวให้ดีขึ้น แม้อาจจะต้องใช้เวลาที่ยาวนานในการแก้ ปัญหาและพัฒนาทุกส่วน แต่ขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสที่ดีที่จะวางรากฐานของความร่วมมือและ การสร้างความเชื่อมั่นบนทางสังคมเพื่ออนาคตต่อไป

สังเคราะห์แนวคิดความเชื่อมั่นบนทางสังคม

นิยาม ตัวแปร และผลการศึกษานี้ของแนวคิดความเชื่อมั่น ตลอดจนข้อสังเกตบางประการ ที่เสนอไปข้างต้น ทำให้พิจารณาได้ว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคต่อการนำแนวคิดความเชื่อมั่นบนทาง สังคมมาปรับใช้ โดยอุปสรรคประการแรกที่แนวคิดความเชื่อมั่นบนทางสังคมกำลังเผชิญอยู่นั้นคือ นิยามของแนวคิดความเชื่อมั่นบนทางสังคมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับทุกบริบท ทำให้นิยามของแนวคิด นี้ขอบเขตการวิเคราะห์และอธิบายที่กว้างมากและมีความหลากหลายมิติ (multi-dimension concept) ประการต่อมา แนวคิดนี้มุ่งเน้นอธิบายในบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในระดับมหภาค เช่น เรื่องของความเป็นอยู่ที่ดีหรือคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคม สิทธิและความเท่าเทียมทางสังคม โอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคมซึ่งมันเกี่ยวข้องกับระบบโครงสร้างทางสังคมขนาดใหญ่ ประการที่ สาม เป็นประเด็นสำคัญที่นักวิชาการมักกล่าวถึงคือ การเผชิญกับความ เป็นพหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism) หรือความหลากหลายทางวัฒนธรรม (cultural diversity) ในสังคมปัจจุบัน ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน แต่แต่ละกลุ่มต่างมีการอ้างทางชาติพันธุ์ (ethnicity) หรือพรมแดนทาง ชาติพันธุ์ที่แตกต่าง (ethnic boundaries) การช่วงชิงการต่อรองผลประโยชน์ และความสัมพันธ์ เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมรอง ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic conflict) การวัดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (mutual trust) และเครือข่ายความสัมพันธ์ ทางสังคม (social networks) คงเป็นเรื่องที่กระทำได้ยาก ประการที่สี่ ในสังคมปัจจุบันที่อยู่ภายใต้ กระแสโลกาภิวัตน์ ความทันสมัย ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนไม่ได้ขึ้นอยู่กับฐานความ สัมพันธ์แบบปฐมภูมิ (primary relations) ดังเช่นยุคก่อนอุตสาหกรรมอีกต่อไป อิทธิพลของ เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารได้หล่อหลอมพฤติกรรมของสมาชิกให้ปฏิสัมพันธ์กันผ่านความสัมพันธ์ แบบทุติยภูมิ (secondary relations) โดยอาศัยเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย ทำให้รูปแบบความ สัมพันธ์เปลี่ยน ภาวะการพึ่งพิงซึ่งกันและกัน (interdependence) ก็เปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน ประการ ที่ห้า บทบาทของสถาบันอันเป็นตัวแทนของรัฐในภาวะเช่นที่กล่าวมานี้ต้องมีพื้นฐานอำนาจในเชิง ประชาธิปไตยที่แข็งแกร่งมั่นคงรองรับ และต้องรับมือกับปัญหาสังคมอันเนื่องมาจากปัญหาวิกฤติ เศรษฐกิจโลกที่ผันผวนและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับสากลที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาค ต่าง ๆ ในโลก ประการสุดท้าย หากนำแนวคิดความเชื่อมั่นบนทางสังคมมาปรับใช้กับสังคมไทยที่ มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรมเพียงแต่ในวาทกรรมเชิงนโยบายแต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถส่งเสริม หรือสนับสนุนความเป็นพหุวัฒนธรรมนิยมเสรีอย่างเป็นรูปธรรมเช่นประเทศแคนาดาและ ออสเตรเลียที่นำแนวคิดความเชื่อมั่นบนทางสังคมไปใช้ ผู้เขียนพิจารณาว่าคงเป็นเรื่องที่ดำเนินการ

ได้ยากเพราะขาดความเข้าใจในรากฐานแนวคิดความเชื่อมโยงแน่นทางสังคมและสถานะของรัฐบาล ตลอดจนสถาบันที่เป็นตัวแทนของรัฐก็ยังไม่มีความเข้มแข็ง ตลอดจนพื้นฐานหรือรากเหง้าของความสัมพันธภาพของคนไทยทั้งในแนวคิดคือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกบุคคล และความสัมพันธ์แนวนอนคือความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมยังได้รับอิทธิพลจากมรดกความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ (patronage system) ที่อิทธิพลของผู้ให้อุปถัมภ์ไม่ว่าจะเป็นเจ้านาย ผู้บังคับบัญชา ผู้มีอำนาจ ผู้มีบุญคุณ มีความสำคัญเหนือความเท่าเทียมในเรื่องสิทธิและความยุติธรรม อีกทั้งคุณลักษณะของสังคมไทยตามแนวคิดโครงสร้างหลวม (Loose structure) ที่สะท้อนภาพสังคมไทยว่ามีความเป็นปัจเจกชนนิยมสูง มีความยืดหยุ่นสูง ไม่ชอบผูกมัด และไม่ค่อยเคารพกติกาสังคมส่วนรวม ด้วยสถานะปัญหาที่กล่าวมาผู้เขียนเห็นว่าเป็นไปได้ยากที่จะแปลงไปสู่การปฏิบัติ และไม่ครอบคลุมความเป็นพหุวัฒนธรรมที่แท้จริง ไม่สามารถแก้ไขหรือลดช่องว่างของประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เช่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อีกด้วย

ผู้เขียนคิดว่าแนวคิด “Community cohesion” หรือ “ความเชื่อมโยงแน่นในชุมชน” ซึ่งเป็นแนวคิดที่จำกัดขอบเขตการวิเคราะห์หลังจากระดับมหภาค โดยมุ่งอธิบายความเชื่อมโยงแน่นในชุมชนแบบพหุวัฒนธรรมที่มีพื้นฐานอยู่บนความเป็นชุมชนที่สามารถมองเห็นถึงความคิดความเชื่อที่มีอยู่ในชุมชนและความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ความแตกต่างของผู้คนในด้านต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่าบนพื้นฐานประเด็นทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับมหภาค แม้ว่าที่มาของแนวคิดนี้จะพัฒนามาจากปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองทางตอนเหนือของประเทศอังกฤษ และถูกใช้เพื่อมุ่งคลี่คลายปัญหาความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ก็ตาม แต่ community cohesion มีนัยของการจัดการความขัดแย้ง ความแตกต่าง หรือการแตกออกของคนสองกลุ่ม และผสานคนอื่น ๆ ในชุมชนเข้าไว้ด้วยกันได้ด้วยวิถีปฏิบัติแบบชุมชน แนวคิดนี้ให้ความสำคัญว่า ทำอย่างไรให้คนสองกลุ่มที่ไม่มีทางบรรจบกันสามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนร่วมกันได้ (parallel lives) โดยไม่ได้จำกัดเฉพาะประเด็นชาติพันธุ์เท่านั้น แต่ยังสร้างโอกาสต่อคนที่ต่างทั้งเพศสภาพ คนด้อยความสามารถ คนต่างวัยให้สามารถใช้ชีวิตควบคู่ไปในสังคมของคนทั่วไปได้อีกด้วย และไม่ได้ละเลยประเด็นการสร้างข้อผูกพันทางสังคมระหว่างผู้คนให้อยู่ด้วยกันได้ (Cantle, 2001) ซึ่งผู้เขียนคิดว่าควรจะได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและลองนำแนวคิดนี้มาปรับใช้กับบริบทของความเป็นพหุวัฒนธรรม ความขัดแย้งหรือการแบ่งออกเป็นสองข้างทางความคิดของคนไทยในขณะนี้ หรือจะเน้นไปที่บริบทความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างความเชื่อในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็อาจจะเป็นไปได้และจะทำให้พอมองเห็นองคาพยพและความเกี่ยวพันของส่วนต่าง ๆ ที่เคลื่อนไหวไปพร้อม ๆ กันได้ ซึ่งตัวแทนรัฐตั้งแต่ระดับท้องถิ่นทุกชุมชนสามารถทำความเข้าใจและสร้างเป็นนโยบาย และแปลงไปสู่การปฏิบัติที่เป็นเครื่องมือที่มีความเป็นไปได้ตามความถนัด ตามทรัพยากรที่เอื้อหรือตามองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มีอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น การแปลงพื้นที่สาธารณะ หรือสร้างพื้นที่สีเขียวที่เป็นที่พิบปะ ทำกิจกรรมระหว่างผู้คนต่างศาสนา ต่างความเชื่อ ต่างวัฒนธรรมได้ ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงวัย ทั้งหมดในชุมชน อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ก็ยังคงมีความซับซ้อน และถูกนำไปใช้ในบริบทเฉพาะ การจะนำมาปรับใช้จำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความ

เข้าใจและประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ความเชื่อมั่นทางสังคมมีความหมายโดยทั่วไปว่าหมายถึงการเกาะเกี่ยวอยู่ร่วมกันด้วยความสัมพันธ์และความผูกพันทางสังคมอย่างเหนียวแน่นและสอดคล้องประสานกันเป็นปึกแผ่น มีตัวแปร 6 ตัวแปรที่ครอบคลุมระดับการวิเคราะห์สามระดับดังนี้ ระดับปัจเจกบุคคล มีตัวแปร แรงจูงใจในการเป็นสมาชิก, การรับรู้ความเชื่อมั่นทางสังคม และการมีส่วนร่วม ระดับชุมชน มีตัวแปร ค่านิยมของชุมชนที่ยึดถือร่วมกัน และทุนทางสังคม และระดับสถาบัน มีตัวแปรบทบาทของสถาบัน

ประโยชน์ของการนำความรู้จากบทควาานี้ไปใช้ในระดับปัจเจกบุคคล คือปัจเจกบุคคลสามารถระบุตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม (social identification) ของตนเองได้ว่าตนเองเป็นใครและมีความเกี่ยวข้องกับผู้อื่นในบริบทใดและอย่างไรบ้าง อีกทั้งจะทำให้ปัจเจกเข้าใจว่าตนเองมีบทบาทสำคัญและมีผลต่อคนอื่น ๆ ในสังคมอย่างไร ซึ่งจะทำให้เกิดการสร้างแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมกับคนอื่น ๆ ให้มีความแน่นหนาขึ้นโดยตัวมันเอง ถ้าสมาชิกในสังคมทุกคนสามารถกระตุ้นสมาชิกคนอื่น ๆ ให้มีแรงจูงใจที่จะผูกพันตนเองเข้ากับสมาชิกคนอื่นและมีแรงจูงใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม/ชุมชนอย่างสม่ำเสมอและสมัครใจ จะช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือความรู้สึกแปลกแยก (alienation) ตนเองจากสังคม และเสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันทางจิตใจในแต่ละปัจเจกได้

ประโยชน์ในระดับชุมชน โดยธรรมชาติเรื่องค่านิยมการมีส่วนร่วมและการส่งเสริมเรื่องทุนทางสังคมแก่คนในชุมชนจะทำให้กลุ่มหรือชุมชนโดยเฉพาะชุมชนที่มีความแตกต่างกันเกิดความเป็นระเบียบในสังคม (social order) เนื่องจากผู้คนที่เป็สมาชิกในกลุ่ม ชุมชนหรือสังคมเดียวกันที่ต่างมีแรงจูงใจในการเป็นสมาชิกและรับรู้ถึงความเชื่อมั่นต่อกัน อีกทั้งยังยึดถือค่านิยมพื้นฐานของชุมชนร่วมกันจะนำไปสู่การยอมรับปฏิบัติตามบรรทัดฐานหรือกฎของกลุ่ม สังคมที่ตนเองสังกัด ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินไปสู่ความเป็นระเบียบและความสงบของสังคม นอกจากนี้เมื่อผู้คนที่ต่างมีแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของส่วนรวมก็จะก่อให้เกิดความร่วมมือซึ่งจะเป็นพลังด้านบวกที่สำคัญที่จะทำให้เป้าหมายร่วมกันของกลุ่มบรรลุผลสำเร็จได้ (positive reinforcers for group)

ในระดับสถาบัน การส่งเสริมความเชื่อมั่นทางสังคมนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้กำหนดนโยบายเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการสร้างแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อบริหารจัดการสังคมให้เกิดบรรยากาศของความเชื่อมั่นทางสังคม อีกทั้งยังสามารถนำไปเป็นกรอบแนวทางในสร้างแผนปฏิบัติการเฉพาะเพื่อแทรกแซงในภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจหรือความขัดแย้งอันเนื่องมาจากประเด็นทางสังคมไม่ให้ผู้คนแตกแยกออกเป็นส่วน ๆ โดยนับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างบรรยากาศความเชื่อมั่นทางสังคม เช่น การมีส่วนร่วม ค่านิยมพื้นฐานที่ทุกคนควรยึดถือร่วมกัน การเสริมสร้างทุนทางสังคม และบทบาทของสถาบันในการจัดการความขัดแย้งไปประยุกต์ใช้โดยการแปลงไปสู่การปฏิบัติ เพื่อทำให้ชุมชนหรือสังคมโดยรวมมีบูรณาการและความเชื่อมั่น

ข้อเสนอแนะต่อสถาบันที่เป็นตัวแทนของรัฐ ในระดับนโยบาย สถาบันที่เป็นกลไกของรัฐ โดยเฉพาะกลไกในท้องถิ่น ด้านหนึ่งจะต้องกำหนดนโยบายที่เป็นรูปธรรมในการลดความแตกต่าง

โดยให้ครอบคลุมเรื่องการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้หรือความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ขจัดความไม่เท่าเทียมโดยการไม่เลือกปฏิบัติ บังคับใช้กฎหมายกับทุกคนอย่างไม่มีข้อยกเว้นการปฏิบัติสิทธิขั้นพื้นฐานและความยุติธรรม อีกด้านหนึ่งคือเพิ่มหรือสนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และความผูกพันทางสังคมอย่างแน่นแฟ้นขึ้นในชุมชน ซึ่งอาจเปลี่ยนไปสู่ระดับปฏิบัติได้เช่น การสร้างพื้นที่สาธารณะร่วมหรือพื้นที่กลางในการสร้างกิจกรรมของชุมชน เช่น สร้างสนาม/ลานเอนกประสงค์เพื่อให้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกศาสนา ฯลฯ ได้แสดงออกถึงอัตลักษณ์ วัฒนธรรมของตน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาซึ่งกันและกัน อีกตัวอย่างหนึ่งเรียกว่า “high-profile” เป็นการสร้างภาพในทางบวกใหม่ของกลุ่มทางชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อสะท้อนให้ทุกกลุ่มคนเห็นว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าที่ทุกคนทุกกลุ่มต้องช่วยรักษา ตัวอย่างโครงการที่เคยเกิดขึ้นในจังหวัดปัตตานีคือ “วงแหวนวัฒนธรรม” “ถนนวัฒนธรรม” หรืออย่างโครงการวัฒนธรรมศึกษาที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในแง่เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม อาชีพ และวัย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาของแนวคิดความเชื่อมโยงทางสังคมที่มีความซับซ้อนอันเนื่องมาจากมีพัฒนาการมาอย่างยาวนานและถูกนำไปประยุกต์ใช้ในหลายสาขา และเกิดข้อคำถามขึ้นในหลายประเด็นทำให้แนวคิดนี้เกิดความคลุมเครือในการนำไปใช้ อีกทั้งเมื่อพิจารณาบริบททางสังคมพบว่าสภาพสังคมที่เผชิญความท้าทายจากอิทธิพลของความเป็นโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับสากลและท้องถิ่น ตลอดจนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความขัดแย้ง และการแบ่งแยกของผู้คนในสังคมทั้งทางด้านการเมือง สังคมและวัฒนธรรม ยังทำให้สังคมสร้างความเชื่อมโยงแน่นขึ้นได้เพียงใด ในตอนท้ายได้พยายามวิเคราะห์สภาพปัญหาดังกล่าวจึงพยายามเสนอแนวคิดความเชื่อมโยงในชุมชน community cohesion เพื่อเป็นทางออกในการแก้ปัญหาของนิยามในเรื่องระดับและขอบเขตการวิเคราะห์ที่แคบลง และสะท้อนให้เห็นนัยของความเป็นไปได้ในการนำไปแปลงสู่ระดับปฏิบัติการในชุมชน อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวยังเป็นเพียงข้อเสนอ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ในรายละเอียดของแนวคิดต่อไป

รายการอ้างอิง

- คมพศ สิริเลิศ. (2558). โครงสร้างหลวมของสังคมไทยในบริบทคุณลักษณะของคนอาเซียน. **วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล**. 1(1), 64-73. สืบค้น 17 พฤษภาคม 2563, จาก <https://so05.tcithaijo.org/index.php/scaj/article/view/208281/144423>.
- ศิริจิต สุนันตะ. (2556). สถานการณ์โต้แย้งเรื่องพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย (Learning from the west? The state of the multicultural debate in Thailand). **วารสารภาษาและวัฒนธรรม**. 32(1), 5-30. สืบค้น 16 พฤษภาคม 2563, จาก https://www.academia.edu/4952687/Learning_from_the_West_The_state_of_the_multicultural_debate_in_Thailand.
- อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2548). **การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป้าย อังภากรณ์ ครั้งที่ 9**. กรุงเทพฯ: สามลดา.

- Baeker, G. (2002). Sharpening lens: Recent research on cultural policy, cultural diversity, and social cohesion. **Canadian journal of communication**. 27(2), 179-196. Retrieved December 20, 2019, from <https://www.cjc-online.ca/index.php/journal/article/view/1293>.
- Ball, K., Cleland, V.J., Timperio, A.F., Salmon, J., Giles-Corti, B., & Crawford, D.A. (2010). Love Thy Neighbour? Associations of Social Capital and Crime with Physical Activity Amongst Women. **Social Science & Medicine**. 71(4), 807-814. Retrieved December 21, 2019, from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953610004107?via%3Dihub>.
- Berger-Schmitt, R. (2000). **Social Cohesion as an Aspect of the Qualities of Societies: Concept and measurement**. EU Reporting Working Paper No.14. Retrieved November 28, 2019, from https://www.gesis.org/fileadmin/upload/dienstleistung/daten/soz_indikatoren/eusi/paper14.pdf.
- Bollen, K.A., & Hoyle, R.H. (1990). Perceived Cohesion: A Conceptual and Empirical Examination. **Social Forces**. 69(2), 479-504. Retrieved December 17, 2019, from <https://www.jstor.org/stable/2579670>.
- Breidahl, N. K., Hotug, N., & Kongshøj, K. (2018). Do shared values promote social cohesion? If so, which? Evidence from Denmark. **European Political Science Review**. 10(1), 97-118. Retrieved December 22, 2019, from <https://www.researchgate.net/publication/314097748>.
- Bruhn, J.G. (2009). **The Concept of Social Cohesion**. Retrieved December 17, 2019, from https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4419-0364-8_2
- Burns, J., Hull, G., Lefko-Everett K., & Njozela, L. (2018). **Defining social cohesion**. Retrieved November 22, 2019, from <http://www.opensaldru.uct.ac.za/handle/11090/903>.
- Cantle, T. (2001). **Community Cohesion: A Report of the Independent Review Team**. Home Office Building A Safe, Just and Tolerant Society. Retrieved December 19, 2019, from <https://dera.ioe.ac.uk/14146/1/communitycohesionreport.pdf>
- Carron, A.V. (1982). Cohesiveness in Sport Groups: Interpretations and Considerations. **Journal of Sport and Exercise Psychology**. 4(2), 123-138. Retrieved December 22, 2019, from <https://doi.org/10.1123/jsp.4.2.123>.

- Chan, J., To, H.-P., & Chan, E. (2006). Reconsidering Social Cohesion: Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research. **Social Indicators Research**. 75, 273–302. Retrieved December 18, 2019, from <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-005-2118-1>
- Chin, W.W., Salisbury, D.Wm., Pearson, W.A., & Stollak J. M. (1999). Perceived Cohesion in Small Groups. **Small Group Research**. 30(6), 751-766. Retrieved December 16, 2019, from https://www.researchgate.net/publication/247720548_Perceived_Cohesion_in_Small_Groups.
- Cloete, A. (2014). Social cohesion and social capital: Possible implications for the common good. **Verbum et Ecclesia**. 35(3), 1-6. Retrieved December 19, 2019, from <http://dx.doi.org/10.4102/ve.v35i3.1331>.
- Commission on Integration and Cohesion. (2007). **Our Shared Future**. Retrieved December 14, 2019, from <https://ec.europa.eu/migrant-integration/?action=media.download&uuid=2A5A414A-0AE7-7911-1D005278676044FC>
- Council of Europe. (2004). **A new strategy for Social Cohesion**. Retrieved December 13, 2019, from https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/RevisedStrategy_en.pdf.
- Decoster, S., Camps, J., Stouten, J., Vandevyvere, L., & Tripp, M. T. (2013). Standing by Your Organization: The Impact of Organizational Identification and Abusive Supervision on Followers' Perceived Cohesion and Tendency to Gossip. **Journal of Business Ethics**. 118(3), 623–634. Retrieved December 16, 2019, from <https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-012-1612-z>.
- Dekker, K. & Kempen, V.R., (2009). Participation, Social Cohesion and the Challenges in the Governance Process: An Analysis of a Post-World War II Neighbourhood in the Netherlands. **European Planning Studies**. 17(1), 109-129. Retrieved December 17, 2019, from https://www.researchgate.net/publication/47339761_Participation_Social_Cohesion_and_the_Challenges_in_the_Governance_Process_An_Analysis_of_a_Post-World_War_II_Neighbourhood_in_the_Netherlands.
- Doyle, A. M. (2005). **The Influence of Motivation and Cohesion on Future Participation in Physical Activity** (Master of Arts Thesis, Mc Gill University, Montreal: Canada). Retrieved December 14, 2019, from http://digitool.library.mcgill.ca/webclient/StreamGate?folder_id= 0&dvs=1576325552182~273.

- Eizaguirre, S., Pradel, M., Terrones, A., Martinez-Celorrio, X., & Garcia, M. (2012). Multilevel Governance and Social Cohesion Bringing Back Conflict in Citizenship Practices. **Urban Studies**. 49(4), 1999-2016. Retrieved December 17, 2019, from https://www.researchgate.net/profile/Xavier_MartinezCelorrio/publication/239810160_Multilevel_Governance_and_Social_Cohesion_Bringing_Back_Conflict_in_Citizenship_Practices/links/5429465c0cf238c6ea7d1fae.pdf.
- Fonseca, X., Lukosch, S., & Brazier, F. (2019) Social Cohesion revisited: a new definition and how to characterize it. **Innovation: The European Journal of Social Science Research**. 32(2), 231-253. Retrieved December 21, 2019, from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13511610.2018.1497480>.
- Forrest, R., & Kearns, A. (2001). Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. **Urban Studies**. 38(12), 2125–2143. Retrieved December 20, 2019, from <https://journals.sagepub.com/doi/10.1080/00420980120087081>.
- Friedkin, N. E. (2004). Social cohesion. **Annual Review of Sociology**. 30(1), 409-425. Retrieved August 10, 2019, from <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.30.012703.110625>.
- Green, A., Janmaat, J., & Han, C. (2009). **Regimes of Social Cohesion**. Retrieved May 14, 2020, from [https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10003014/1/Green_2009Regimes\(Report\).pdf](https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10003014/1/Green_2009Regimes(Report).pdf).
- Jeannot, S. M. (2003). **Social Cohesion: Insights from Canadian research**. Retrieved December 18, 2019, from https://www.researchgate.net/profile/M_Jeannotte/publication/228981786_Social_cohesion_Insights_from_Canadian_research/links/00b7d527a982c200ba000000.pdf.
- Jenson, J. (1998). **Mapping Social Cohesion: The state of Canadian Research**. Retrieved December 12, 2019, from http://www.cccg.umontreal.ca/pdf/CPRN/CPRN_F03.pdf.
- Kearns, A. & Forrest, R. (2000). Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. **Urban Studies**. 37(5–6), 995–1017. Retrieved December 24, 2019, from <http://usj.sagepub.com/>.
- Kolsto, E. & Tyldum, G. (2006). Common Values and Social Cohesion in Ethnically Divided Societies. **Ethnicity Studies**. 2006(1), 121-146. Retrieved December 24, 2019, from http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2012/03/EtSt_Kolsto_Tyldum_2006.pdf.

- Legun, K., (2008). **From participation to social cohesion: an analysis of variation in the development of social capital in coastal British Columbia.** (Master of Arts Thesis, University of British Columbia, Canada). Retrieved December 18, 2019, from <https://www.researchgate.net/publication/268295929>.
- Lewicki, R. & Brinsfield, C.T. (2009). **Social Capital: Reaching Out, Reaching In.** USA: Edward Elgar.
- Markus, A., & Kirpitchenko, L. (2007). Conceptualising social cohesion. In J. Jupp, J. Nieuwenhuysen, & E. Dawson (Eds.), **Social Cohesion in Australia.** 21-32. Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved December 12, 2019, from doi:10.1017/CBO9780511481574.004
- Maxwell, J. (1996). **Social Dimensions of Economic Growth.** Retrieved December 15, 2019, from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.491.241&rep=rep1&type=pdf>.
- Mekoa, I. & Busari, D. (2018). Social Cohesion: Its Meaning and Complexities. **Journal of Social Sciences.** 14(1), 107-115. Retrieved August 10, 2019, from https://www.researchgate.net/publication/325847972_Social_Cohesion_Its_Meaning_and_Complexities.
- Norton, A. & Haan, A. (2013). **Social Cohesion: Theoretical Debates and Practical Applications with Respect to Jobs.** Background Paper for the World Development Report 2013. World Bank, Washington, DC. Retrieved December 15, 2019, from https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/12147/WDR2013_bp_Social_Cohesion_Norton.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Schiefer, D., & Van der Noll, J. (2017). The Essentials of Social Cohesion: A Literature Review. **Social Indicators Research.** 132, 579-603. Retrieved November 23, 2019 from <https://doi.org/10.1007/s11205-016-1314-5>.
- Sloane, L. (2016). **The Joint Venture: Social Capital, Social Cohesion and The Process of Integration in The Dutch Participation Society. A case-study from the Netherlands** (Master of Arts Thesis, Utrecht University, Netherlands). Retrieved December 19, 2019, from <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/344567>.
- The Organisation for Economic Co-operation and Development. (2011). **Perspectives on Global Development 2012, Perspectives on Global Development.** Retrieved December 14, 2019, from <https://www.oecd.org/site/devpgd2012/49067954.pdf>.